

تست تصاویر ناکامی روزنزیوگ، فرم کودکان: نسخه فارسی (قسمت آخر) روش اجرا و نمره‌گذاری، صحت و اعتبار، و تصاویر

The Rosenzweig Picture Frustration (P-F) Study, Children's Form: Persian Version (Last Part) Instruction and Scoring, Reliability and Validity, and pictures

Mohammad Taghi Delkhamoush

Department of Psychology
Faculty of Psychology and Education
South Tehran Branch
Islamic Azad University

محمدتقی دلخاموش

استادیار گروه روان‌شناسی
دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی
دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران جنوب

تست تصاویر ناکامی روزنزیوگ

روش اجرا

فرم کودکان تست تصاویر ناکامی برای کودکان ۴ تا ۱۳ سال تهیه شده است و مدت زمان اجرای آن تقریباً بیست دقیقه است. آزمون را می‌توان به صورت فردی و گروهی انجام داد. اما روش انفرادی از این حیث که واری را ممکن می‌سازد و امکان اصلاح ارزیابی برخی نمره‌ها را فراهم می‌کند، مرجح است. به استثنای کودکان زیر هشت سال، توصیه می‌شود که پاسخ‌ها توسط آزمودنی‌ها نوشته شوند. در صورتی که کودک قادر به نوشتن نباشد، آزمونگر گفته‌های آزمودنی را می‌نویسد و در این شرایط بهتر است که آزمونگر و آزمودنی پرسشنامه‌های جداگانه‌ای را در اختیار داشته باشند. بعد از سن ۹ سالگی اجرای گروهی تست امکان‌پذیر خواهد بود.

تست در دفترچه‌ای هشت صفحه‌ای* چاپ شده است. ماده‌های تست در شش صفحه مرتب گردیده، که در هر صفحه چهار ماده وجود دارد. آزمونگر دفترچه را به آزمودنی می‌دهد و دستورالعمل را همراه با وی می‌خواند.

"در این دفترچه تصاویری را می‌بینید. هر تصویر دو نفر را نشان می‌دهد که باهم صحبت می‌کنند. حرف‌های یکی از آنها در جای مشخصی نوشته شده است. فکر کنید شخص دیگر به او چه جوابی خواهد داد. اولین جوابی را که به فکرتان می‌رسد در جای خالی که در هر تصویر وجود دارد، بنویسید. تا آنجا که می‌توانید این کار را با سرعت انجام دهید."

سپس دفترچه باز می‌شود و اولین ماده برای آزمودنی با صدای بلند خوانده می‌شود. ضمن آن که آزمودنی هم به‌آهستگی آن را می‌خواند. سپس از آزمودنی خواسته می‌شود، به‌عنوان تمرین جوابی را که به ذهنش خطور کرده، بیان کند. در این وهله اگر آزمودنی بپرسد، آیا جواب او باید همان چیزی باشد که اگر خودش واقعاً در آن شرایط بود انجام می‌داده، آزمونگر جواب می‌دهد، "لزوماً نه". سپس دستورالعمل دوباره تکرار می‌شود. وقتی آزمودنی اولین پاسخ را ارائه می‌دهد، به او گفته می‌شود، که آن را در جای خالی تصویر بنویسد و سپس از آزمودنی خواسته می‌شود بقیه ماده‌ها را به ترتیب تکمیل کند و هیچ ماده‌ای را حذف نکند. پس از تکمیل آخرین ماده و اتمام تست آزمونگر زمان کل صرف شده در طول تست را یادداشت می‌کند.

در مرحله بعد، آزمونگر برای بررسی دقیق‌تر که در حدود ده دقیقه به طول می‌انجامد، از آزمودنی می‌خواهد به اولین ماده بازگردد و پاسخ‌هایی را که برای هر ماده نوشته یا دیکته کرده، مرور کند. در این مرحله آزمونگر به‌منظور رفع پاره‌ای از ابهام‌ها، به طرح پرسش‌هایی به‌طور غیرمستقیم می‌پردازد و کلیه رفتارهای هیجانی آزمودنی را زیر نظر گرفته و ثبت می‌کند.

در آخرین مرحله، پس از طی دو مرحله‌ای که به ترتیب به بررسی "طراز عقیده"^۱ و "طراز آشکار"^۲ اختصاص دارند، "طراز خیال‌پردازی"^۳ یا پنهان شخصیت مورد بررسی واقع می‌شود. بدین منظور از آزمودنی پرسیده می‌شود که وقتی جواب می‌داده به چه چیز یا کسی فکر می‌کرده است. ولی هرگز به‌طور مستقیم پرسیده نمی‌شود که به خود فکر می‌کرده.

تفسیر مطلوب به‌میزان قابل توجهی بستگی به دقت در روش اجرای تست خواهد داشت.

روش نمره‌گذاری

نمره‌گذاری تست تصاویر ناکامی بر اساس ساختاری است که به‌واسطه ۶ مقوله و ۹ عامل اصلی (و ۲ عامل الحاقی) مشخص گردیده است.

به‌منظور نمره‌گذاری، از جدول نمره‌گذاری (جدول ۱) استفاده می‌شود که شامل قسمت‌های زیر است. جدول نمره‌های ماده‌ها: یک جدول سه ستونی که بر اساس ریخت‌های پرخاشگری تقسیم شده و به‌منظور درج شاخص‌های اختصاری عوامل مربوط به پاسخ‌های آزمودنی در هر یک از ماده‌ها (موقعیت‌ها) طراحی گردیده است. در انتهای جدول مذکور، قسمتی برای محاسبه شاخص تطبیق با گروه تعبیه شده است.

جدول نیمرخ و الگوهای فرعی: که به‌گونه‌ای تنظیم شده که امکان درج نمره‌های خام برای هر یک از ۶ مقوله و ۹ عامل و نمره‌های درصدی مقوله‌ها را فراهم می‌کند. در انتهای جدول مذکور، قسمت‌هایی برای محاسبه "الگوهای فرامنی" و "گرایش‌ها" اختصاص داده شده است. بدین ترتیب پاسخ به هر یک از موقعیت‌ها با شاخص اختصاری عامل مربوطه در جدول نمره‌های ماده‌ها مشخص می‌شود.

جدول ۱

برگه نمره‌گذاری تست تصاویر ناکامی - فرم کودکان

نیمرخ و الگوهای فرعی						نمره‌های ماده‌ها			
%	کل	N-P	E-D	O-D		N-P	E-D	O-D	
					E-A		M		۱
						i	I		۲
						e			۳
					I-A	m	M		۴
						i			۵
									۶
					M-A				۷
							E		۸
					کل	e	E		۹
							E		۱۰
							E, M		۱۱
					%	i, m			۱۲
					گرایش‌ها				۱۳
					الگوهای فرامنی				۱۴
									۱۵
					۱. $\underline{E} = = \%$				۱۶
					۲. $\underline{I} = = \%$				۱۷
					۳. $\underline{E} + \underline{I} = = \%$				۱۸
					۴. $\underline{E} \neq \underline{E} = = \%$		E		۱۹
					۵. $\underline{I} \neq \underline{I} = = \%$			I'	۲۰
					الگوهای کلی	M-A + $\underline{I} = = \%$			۲۱
					تفسیر		I		۲۲
								I'	۲۳
							E		۲۴
							M	M'	۲۵

$$GCR = = \%$$

نمره‌گذاری بیشتر پاسخ‌ها تنها نیازمند یک عامل است. با این وجود ممکن است دو عبارت یا دو جمله برای ارزشیابی نمره‌هایی که بیشتر از یک عامل در آنهاست به کار رود و به‌ندرت اتفاق می‌افتد که نیاز به تعیین عامل سوم وجود داشته باشد. نمره‌گذاری پاسخ‌ها باید بر اساس معنای آشکار کلمات به کار گرفته شده توسط آزمودنی باشد و از هر گونه تفسیر اجتناب شود. به بیان دقیق‌تر نمره‌گذاری به‌گونه‌ی پدیدارشناختی صورت می‌گیرد. برای اطمینان از تعیین صحیح عامل مورد نظر می‌توان پاسخ را با نمونه‌های نمره‌گذاری که در راهنمای تست (روزنویگ، ۱۹۷۷؛ نمونه ایرانی: دلخمش، در دست انتشار) به منزله یک مرجع با ثبات در روش نمره‌گذاری تدوین گردیده، مقابله نمود.

برای تصریح پاسخ‌های خلاصه و مبهم، می‌توان از اطلاعاتی که از راه مصاحبه به‌دست آمده‌اند، استفاده کرد. توجه به آهنگ صدا، حرکات یا سایر خصوصیات هیجانی آزمودنی در استنباط این گونه پاسخ‌ها مؤثر خواهد بود. همچنین اگر یک ماده آزمون از قلم افتاده باشد و طی مصاحبه نیز تکمیل نگردد باید به‌عنوان پاسخ غیرقابل نمره‌گذاری با شاخص اختصاری (U) مشخص شود (محاسبات جدول نمره‌گذاری بر پاسخ‌های قابل نمره‌گذاری مبتنی هستند). مثلاً یک ماده را می‌توان غیرقابل نمره‌گذاری دانست اگر آزمودنی آن را اشتباه درک کرده و چنین سوء تفاهمی در مصاحبه رفع نشده باشد.

در مرحله بعدی، شاخص تطبیق با گروه بر اساس نمره‌گذاری ۲۴ ماده تست محاسبه می‌گردد. برای این منظور باید پاسخ‌های نمره‌گذاری شده آزمودنی با پاسخ‌های گروه هنجاری (مدرج در جدول ۱) مورد مقایسه قرار گیرد. شاخص عوامل هنجاری در جدول "نمره‌های ماده‌ها" قید شده است و در صورتی که پاسخ آزمودنی با شاخص مورد نظر مطابقت کند، یک نمره و اگر جزئی از آن را شامل شود، نیم نمره و در صورت عدم مطابقت کامل، نمره صفر درج خواهد گردید و بدین ترتیب مجموع ۲۴ ماده، نمره خام شاخص تطبیق با گروه را تشکیل می‌دهد که بر اساس هنجار گروهی (روزنویگ، ۱۹۷۷؛ نمونه ایرانی: دلخمش، در دست انتشار) به نمره درصدی تبدیل خواهد شد.

سرانجام در مرحله آخر نمره‌گذاری جدول‌های نیم‌رخ و الگوهای فرعی تکمیل می‌شوند. بدین‌ترتیب مجموع دفعاتی که هر یک از عوامل نمره‌گذاری به‌عنوان نمره ماده، وارد شده‌اند، در جدول درج می‌گردند. در این شمارش، عوامل دارای ارزش یکسانی هستند و یک نمره برای هر عامل در نظر گرفته می‌شود و در پاسخ‌هایی که به‌صورت ترکیبی نمره‌گذاری شده‌اند برای هر عامل نیم نمره محاسبه می‌گردد. رتبه درصدی بر اساس فراوانی‌های به‌دست آمده در ۹ عامل و فراوانی کل ۶ مقوله نمره‌گذاری شده، تعیین می‌شود. در محاسبه "الگوهای فرامی"، هر ردیف بر اساس جمع فراوانی عوامل مربوطه مشخص می‌گردد و در "الگوی کلی" سه عامل که با فراوانی بیشتری در نتایج درج شده‌اند، بدون توجه به ریخت یا جهت پرخاشگری به ترتیب فراوانی با علامت بزرگتر، کوچکتر یا مساوی تنظیم می‌گردند. برای مشخص ساختن "گرایش‌ها" محاسبه بر اساس اصول خلاصه‌شده‌ای که در ضمیمه دفترچه راهنما (روزنویگ، ۱۹۷۷) قید شده، میسر می‌شود.

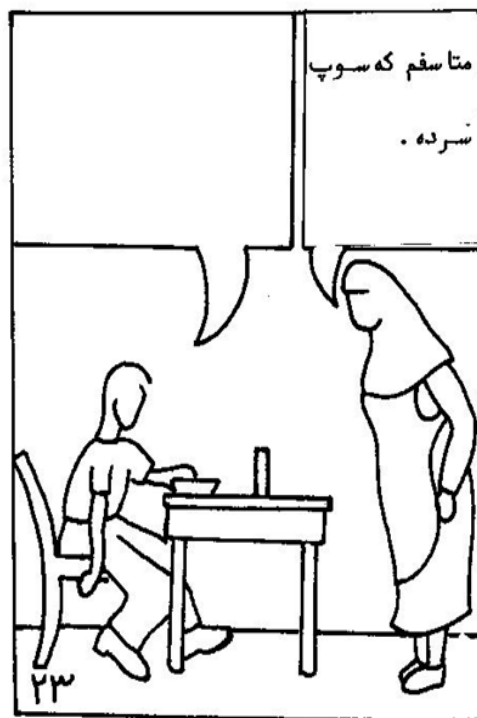
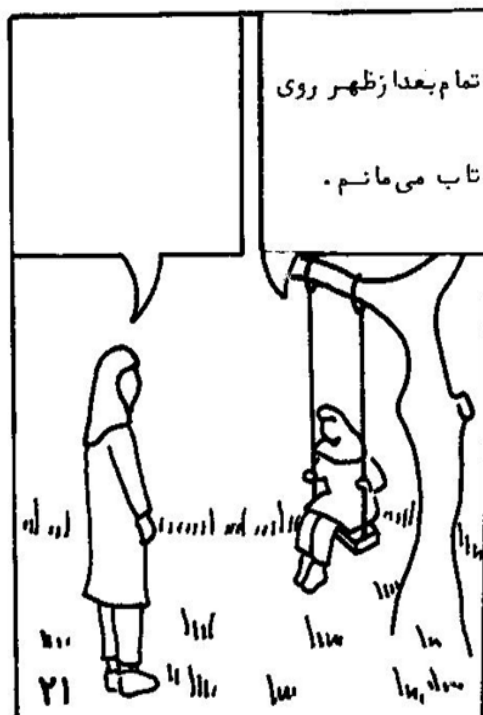
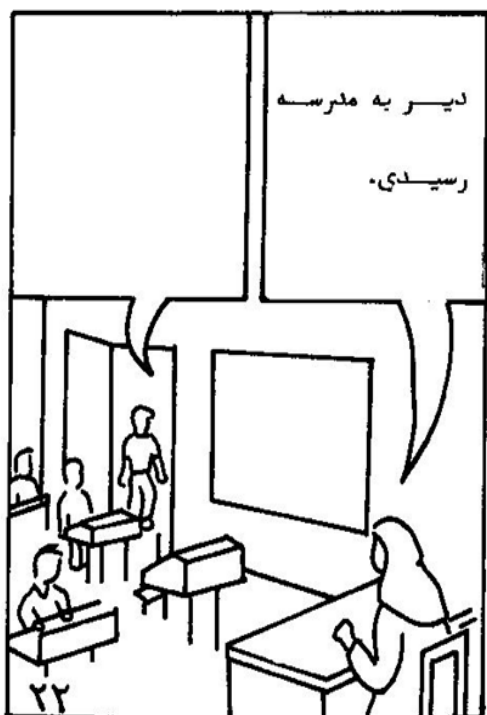
مجموعه نتایج حاصل از مراحل مختلف نمره‌گذاری در مطابقت با جدول هنجاری، امکان تجزیه و تحلیل و تفسیر نتایج را فراهم می‌نماید.

اعتبار و قابلیت اعتماد

شواهد منتشر شده در باب قابلیت اعتماد و اعتبار تصاویر ناکامی در "دفترچه راهنمای اصلی" خلاصه شده (روزنویگ، ۱۹۷۸) و به‌تفصیل در کتاب "رفتار پرخاشگرانه و تصاویر ناکامی" مورد بحث قرار گرفته است (روزنویگ، ۱۹۷۸الف). تا آن زمان و زان پس همچنان شواهدی معتبری در جهت تأیید اعتبار سازه و ملاکی تصاویر ناکامی در گستره وسیعی از جمعیت‌ها و موقعیت‌ها گزارش شده‌اند؛ از آن جمله: ارائه یافته‌هایی مبنی بر این‌که داده‌های هنجاری در باب جهت‌ها و ریخت‌های پرخاشگری، با الگوی تحولی سن، مطابقت دارد (روزنویگ، ۱۹۵۰؛ روزنویگ، و آدلن، ۱۹۷۷؛ گرپیل، ۱۹۸۷، ۱۹۹۰)، گزارش همبستگی‌های معنادار بین تصاویر ناکامی و دیگر سنج‌های پرخاشگری، پرسشنامه‌های شخصیت و مقیاس‌های سازش‌یافتگی، همچون MMPI، پرسشنامه ۱۶ عاملی شخصیت کتل، و ارزش‌های آلپورت - ورنون (روزنویگ، ۱۹۷۸ب، روزنویگ و روزنویگ، ۱۹۷۶؛ گرپیل، هیولمن، ۱۹۹۳)، یافته‌هایی در تأیید ارتباط معنادار تست تصاویر با سایر تست‌های فرافکن، همچون تست رورشاخ (شوارتز، ۱۹۵۲؛ پالمر، ۱۹۵۷)، گزارش نتایج حاصل از مقایسه مجموعه‌ای از تست‌های فرافکن، مبنی بر این‌که تست تصاویر ارتباط مستقیم‌تری با رفتار پرخاشگرانه داشته (کولمن، ۱۹۶۷؛ لیندزی، ۱۹۵۰) و توان قابل ملاحظه‌ای برای متمایز کردن کودکان واجد اختلال‌های عاطفی، بزهکار و سازش‌نیافته از کودکان عادی دارد (پاریک، ۱۹۶۰؛ دوهمن، ۱۹۵۹؛ روزنویگ و روزنویگ، ۱۹۵۲؛ سینک، پالول، گوپتا، ۱۹۷۲؛ فرریا، کاپیتو، ۲۰۱۳؛ لویت و لیلی، ۱۹۵۵؛ لیندزی و گلدوین، ۱۹۵۴). و ارزش تشخیصی تست در واری‌های بالینی همچنان حفظ شده است (آرینا، یسیفیان، ۲۰۱۴؛ ایاکویلی و دیگران، ۲۰۱۵؛ آین، شینو، هیرویاسو، ساکو، نوبوتو، ۲۰۱۲؛ تاراتینو و دیگران، ۲۰۱۳؛ زیوریوا، ۲۰۱۴؛ فرریا، کاپیتو، ۲۰۱۳؛ لانگ و بنتون، ۲۰۱۳؛ ویشیکووا، زیوریوا، ۲۰۱۴؛ هریسون، جندرز، دیویس، ترژیر، و چنتوریا، ۲۰۱۱؛ هورنسلو، نیمان، هولین، و کریمت، ۲۰۰۷). روزنویگ ارقام اصلی ارائه شده در هنجار اولیه تست (روزنویگ، فلمینگ، و روزنویگ، ۱۹۴۸) را پس از ۴ دهه تأیید کرده است (روزنویگ، ۱۹۸۸). تست تصاویر ناکامی تقریباً در تمام کشورهای آمریکا، اروپا و آسیا ترجمه و هنجاری شده، و در نتیجه ابزاری مناسب برای پژوهش‌های بین - فرهنگی در زمینه پرخاشگری است. برای نمونه هنجاری‌های در جوامع، آلمانی (دوهم و هانس، ۱۹۵۷)، ایتالیایی (ساکو، ۱۹۵۵)، اسپانیایی (سرانو - مارتینز، و فرناندز - ناوارو، ۱۹۸۱)، ژاپنی (میواکی، ۱۹۵۸)، فرانسوی (پیشو، فرسون، دانژون، ۱۹۵۶)، فنلاندی (تکلا و تکلا، ۱۹۵۷)، و هندی (پاریک، ۱۹۵۸، ۱۹۶۰). اعتبارسنجی نسخه ایرانی نیز در تأیید ساختار زیربنایی تست است (دلخمش، ۱۳۷۳، در دست انتشار).

ارزیابی قابلیت اعتماد فرم کودکان، در گروه‌های دانش‌آموزی، در اکثر عوامل تست نتایج رضایت‌بخشی به‌دست داده است (پاریک، ۱۹۵۸، ۱۹۶۴؛ پیشو، دانژون، ۱۹۵۵؛ جنسن، ۱۹۵۹؛ روزنویگ، لودویگ و آدلن، ۱۹۷۵؛ روزنویگ، ۱۹۷۸ج؛ کلارک، فلمینگ، روزنویگ، ۱۹۴۷؛ گرپیل، ۱۹۸۶؛ هورنسلو، نیمن، هالین، کریمت، ۲۰۰۷، ...)

منابع

- دلخوش، م. ت. (۱۳۷۳). بررسی پرخاشگری در کودکان پرورشگاهی و غیر پرورشگاهی. دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی دانشگاه تهران. پایان‌نامه کارشناسی ارشد.
- دلخوش، م. ت. (در دست انتشار). واکنش به ناکامی در کودکان ایرانی: الگوهای پاسخ‌دهی در تست روزنویگ. فصلنامه روان‌شناسی تحولی: روان‌شناسان ایرانی.
- Arina, G. A., & Iosifyan, M. (2014). Health value conflict as predisposition of risky behavior among adolescents. *European Psychiatry*, 29, 1. (EPA-0260).
- Ayana, T., Shino, O., Hiroyasu, I., Saklko, Y., & Nobuo, M. (Mar 2012). Response patterns of children with developmental disorders in interpersonal interpersonal conflict situations. *Proceedings of the 15th European Conference on Developmental Psychology*, 155-158.
- Clarke, H. J., Fleming, E. E., & Rosenzweig, S. (1947). The reliability of the scoring of the Rosenzweig Picture-Frustration Study. *Journal of Clinical Psychology*, 3, 364-370.
- Coleman, J. C. (1967). Stimulus factors in the relation between fantasy and behavior. *Journal of Projective Techniques & Personality Assessment*, 31, 68-73.
- Duhm, E., & Hansen, J. (1957). *Der Rosenzweig P-F Test (Form für Kinder)*. Göttingen: Hogrefe.
- Ferreira, E. O., & Capitão, C. G. (2013). Rosenzweig Frustration Test to assess tolerance to frustration and direction of aggressiveness in criminals. *International Journal of Psychology and Behavioral Sciences*, 3, 49-56.
- Graybill, D. (1986). Test-retest reliability of the children's form of the Rosenzweig Picture-Frustration Study. *Psychological Reports*, 58, 1001-1002.
- Graybill, D. (1987). Developmental changes in the Rosenzweig Picture-Frustration Study, Children's Form. *Child Study Journal*, 17, 89-96.
- Graybill, D. (1990). Developmental Changes in the Response Types Versus Aggression Categories on the Rosenzweig Picture-Frustration Study, Children's Form. *Journal of Personality Assessment*, 55, 603-609.
- Graybill, D., & Huevelman, L. R. (1993). Validity of the Children's Picture-Frustration Study: A Social-Cognitive Perspective. *Journal of Personality Assessment*, 60, 379-389.
- Harrison, A., Genders, R., Davies, H., Treasure, J. & Tchanturia, K. (2011). Experimental measurement of the regulation of anger and aggression in women with anorexia nervosa. *Clinical Psychology & Psychotherapy*, 18, 445-452.
- Hornsveld, R. H. C., Nijman, H. L. I., Hollin, C. R., & Kraaimaat, F. W. (2007). An adapted version of the Rosenzweig Picture-Frustration Study (PFS-AV) for the measurement of hostility in violent forensic psychiatric patients. *Criminal Behaviour and Mental Health*, 17, 45-56.
- Iacovelli, E., Tarantino, S., Vollono, C., Capuano, A., Torriero, R., Vigevano, F., & Valeriani, M. (2015). 70. Correlation between abnormal brain excitability, anger management and anxiety in migraine children. *Clinical Neurophysiology*, 126, e16-e17.
- Jensen, R. (1959). The reliability of projective techniques: Review of the literature. *Acta Psychologica*, 16, 108-136.
- Levitt, E. E., & Lyle, W. H. Jr. (1955). Evidence for the validity of the children's form of the Picture-Frustration Study. *Journal of Consulting Psychology*, 19, 381-386.
- Lindzey, G. (1950). An experimental test of the validity of the Rosenzweig Picture-Frustration Study. *Journal of Personality*, 18, 315-320.
- Lindzey, G., & Goldwyn, R. M. (1954). Validity of the Rosenzweig Picture-Frustration Study. *Journal of Personality*, 22, 519-547.
- Long, S.-J. & Benton, D. (2013). A double-blind trial of the effect of docosahexaenoic acid and vitamin and mineral supplementation on aggression, impulsivity, and stress. *Human Psychopharmacology: Clinical and Experimental*, 28, 238-247.
- Miyawaki, Z. (1958). The study of personality traits of rural pupils: primarily based upon the Picture-Frustration Study. *The Japanese Journal of Educational Psychology*, 6, 13-20.
- Palmer, J. O. (1957). Some relationships between Rorschach's experience balance and Rosenzweig's frustration-aggression patterns. *Journal of Projective Techniques*, 21, 137-141.
- Pareek, U. (1958). Some preliminary data about the Indian adaptation of Resenzweg P-F study (Children's Form). *Education and Psychology*, 5, 105-113.
- Pareek, U. (1960). An investigation of the validity of the Indian adaptation of Rosenzweig Picture-Frustration Study. (Children's Form). *Indian Journal of Psychology*, 35, 71-78.
- Pareek, U. (1964). *Developmental patterns in reaction to frustration*. Bombay: Asia Publishing House.
- Pichot, P., Freson, V., & Danjon, S., (1956). Standardization and scaling of the French version of the Children's Form of the Rosenzweig Frustration Test. *Rev. Psychol. Appl.* 111-138.
- Pichot, P., & Danjon, S. (1955). La fidelite du Test de Frustration de Rosenzweig. *Revue de Psychologie Appliquee*, 5, 1-11.
- Rosenzweig, S. (1950). Frustration tolerance and the picture-frustration study. *Psychological Service Center Journal*, 2, 109-115.

- Rosenzweig, S. (1977).** *Manual for the Children's Form of the Rosenzweig Picture-Frustration (P-F) Study*. St. Louis: Rana House.
- Rosenzweig, S. (1978a).** *The Rosenzweig Picture Frustration (P-F) Study: Basic manual*. St. Louis: Rana House.
- Rosenzweig, S. (1978b).** Aggressive behavior and the Rosenzweig Picture-Frustration (P-F) study. *Journal of Clinical psychology*, 32, 885-891.
- Rosenzweig, S. (1978c).** An investigation of the reliability of the Rosenzweig Picture-Frustration (P-F) Study, Children's Form. *Journal of Personality Assessment*, 42, 483-488.
- Rosenzweig, S. (1988).** Revised norms for the Children's Form of the Rosenzweig Picture-Frustration (P-F) Study, with updated P-F reference list. *Journal of Clinical Child Psychology*, 17, 326-328.
- Rosenzweig, S., & Adelman, S. (1977).** Construct validity of the Rosenzweig Picture-Frustration (P-F) Study. *Journal of Personality Assessment*, 41, 578-588.
- Rosenzweig, S., Fleming, E. E., & Rosenzweig, L. (1948).** The children's form of the Rosenzweig Picture-Frustration Study. *Journal of Psychology*, 26, 141-191.
- Rosenzweig, S., Ludwig, D. J., & Adelman, S. (1975).** Retest reliability of the Rosenzweig Picture-Frustration Study and similar semiprojective techniques. *Journal of Personality Assessment*, 39, 3-12.
- Rosenzweig, S., & Rosenzweig, L. (1952).** Aggression in problem children and normals as evaluated by the Rosenzweig P-F Study. *Journal of Abnormal and Social Psychology*, 47, 683-687.
- Rosenzweig, S., & Rosenzweig, L. (1976).** Guide to research on the Rosenzweig Picture-Frustration (P-F) study, 1934-1974.
- Sacco, F. (1955).** Study of frustration by means of Rosenzweig P-F Study form for children, in Sicilian children, infanz, anorm, 11, 146-166.
- Schwartz, M. M. (1952).** The relationship between projective test scoring categories and activity preferences. *Genetic Psychology Monographs*, 46, 134-181.
- Serrano-Martinez, G., & Fernandez-Navarro, M. D. (1981).** Responses to frustration: A developmental study. *Psicológica*, 2, 5-21.
- Singh, M. V., Palwal, T. R., & Gupta, S. (1972).** Frustration reaction among emotionally disturbed children. *Child Psychiatry Quarterly*, 5, 3-10.
- Takala, A., & Takala, M. (1957).** Finnish children's reactions to frustration in the Rosenzweig test: An ethnic and cultural comparison. *Acta Psychologica*, 13, 43-50.
- Tarantino, S., De Ranieri, C., Dionisi, C., Citti, M., Capuano, A., Galli, F., Guidetti, V., Vigevano, F., Gentile, S., Presaghi, F., & Valeriani M. (2013).** *Clinical features, anger management and anxiety: a possible correlation in migraine children*. *Journal of Headache and Pain*, 14, 39.
- Veshchikova, M., & Zvereva, N. (2014).** Hazard perception and personality traits in adolescents with mental disorders and healthy ones. *European Psychiatry*, 29, 1. (EPA-1163).
- Zvereva, M. (2014).** Adapting the of the questionnaire pass on Russian-speaking population in investigation of procrastination as a form of psychological self-aggression. *European Psychiatry*, 29, 1. (EPA-1173).

بهره‌برداری از نسخه‌های فارسی مقیاس‌هایی که در «آزمون‌های روانی» این فصلنامه ارائه می‌شوند، برای پژوهشگران و دانشجویان (برای پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد و دکتری) با ذکر منبع بلامانع است. در سایر موارد کلیه حقوق مربوط به نسخه‌های فارسی مقیاس‌ها متعلق به «مؤلف» است و چاپ، تکثیر و فروش تمامی مقیاس‌ها یا قسمتی از آنها تحت هر عنوان ممنوع است.